

MEĐUNARODNOPRAVNI ASPEKTI ORUŽANOG SUKOBA U VIJETNAMU

Za prosuđivanje međunarodnopravnih karakteristika oružanog sukoba u Vijetnamu i za njegovu kvalifikaciju, merodavno je pozitivno međunarodno pravo, i to prvenstveno onaj njegov deo koji reguliše unutrašnji sukob, zabranu intervencije, agresiju i pravo samoopredeljenja, kao i ženevski sporazumi o okončanju francusko-indokineskog rata od 20. i 21. jula 1954, pošto oni ustanovljavaju posebni međunarodnopravni režim obavezan za oba dela Vijetnama.

Na osnovu načela pozitivnog međunarodnog prava o pravu naroda na samoopredeljenje, svi narodi i nacije sveta imaju pravo da samostalno odlučuju o svojoj sudbini, da biraju i žive pod onim društveno-političkim i državnim uređenjem koje im najbolje odgovara, da se otcepljuju i stvaraju nezavisne nacionalne države ili pak da se ujedinjuju i žive sa drugim narodima. Po Povelji Ujedinjenih nacija zabranjeno je svako mešanje u unutrašnje poslove druge države. Ovaj princip neintervencije predstavlja jedno od osnovnih načela međunarodnog prava i aktivne miroljubive koegzistencije. On ne sprečava borbu revolucionarnih i progresivnih snaga zemalja za ostvarenje društveno-političkog uređenja kakvo žele, ne umanjuje pravo naroda na samoopredeljenje, a isključuje strano mešanje. Na unutrašnji sukob (građanski rat) ne primenjuju se odredbe međunarodnog ratnog prava, sem ukoliko unutrašnji sukob ne preraste u sukob međunarodnog karaktera.

Noviji razvoj međunarodnog prava, s obzirom na pravo naroda na samoopredeljenje, dozvoljava narodima da i putem oružane borbe ostvare onakvu formu političke i ekonomske vlasti kakvu žele, naravno pod uslovima da se to ne može postići ustavnim putem usled političkog terora ili svakog odsustva demokratskih institucija. Treće države nemaju pravo da se mešaju u takav oružani sukob, pa ni da pružaju vojnu pomoć vladi, jer takvo mešanje u krajnjoj liniji otežava ili sprečava da se oživotvori pravo naroda na samoopredeljenje. Napokon, po Povelji Ujedinjenih nacija zabranjena je svaka upotreba sile i pretnje silom u rešavanju sporova između država. Pogotovu je zabranjen oružani napad protiv teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti druge države. Takav napad predstavlja agresiju i okvalifikovan je kao zločin protiv mira, tj. najteži zločin protiv međunarodne zajednice.

Ženevski sporazumi od 20. i 21. jula 1954. godine. Ženevski sporazum o obustavi neprijateljstava od 20. jula 1954. god. podelio je teritoriju Vijetnama na dva dela. Granica između tih delova ide duž 17. paralela. Između tih delova ustanovljena je demilitarizovana zona širine 4 km s jedne i s druge strane demarkacione linije.

U severnom i južnom delu Vijetnama ustanovljena je posebna uprava i vlada koja je trebalo da funkcioniše do opštih izbora. Dok se izbori ne održe i ne ostvari ujedinjenje zemlje, zabranjeno je dovođenje novih vojnih jedinica ili inostranih vojnih lica u bilo koji deo Vijetnama. Zabranjeno je i stvaranje inostranih vojnih baza. Ni jedan deo Vijetnama ne sme da pristupi bilo kakvom vojnom savezu, niti da bude korišćen za obnovu neprijateljstva ili radi otpočinjanja agresivne politike. Oružane snage koje postoje na teritoriji Severnog i Južnog Vijetnama ne smeju dobijati pojačanja, ni u ljudstvu ni u materijalu. Ne smeju se ustanovljivati nove vojne baze. Dozvoljava se jedino zamena ljudstva i istrošenog materijala. Ženevskim sporazumom ustanovljena je međunarodna komisija od tri člana (predstavnik Kanade, Indije i Poljske), nadležna da nadgleda primirje i otklanja sporove koji mogu nastati između stranaka potpisnica sporazuma. Predsednik komisije je predstavnik Indije. Međunarodna komisija stupa u dejstvo ako mešovita komisija ne može da postigne sporazum u tumačenju neke odredbe Ženevskog sporazuma ili neke činjenice. Ona se tada obraća direktno stranama ugovornicama. Donosi preporuke većinom glasova, osim kad oružane snage jedne strane povrede teritoriju, obalno more ili vazdušni prostor druge strane, a tada svoje odluke donosi jednoglasno. Ako jedna strana odbije da postupi po preporukama ove Međunarodne komisije, zainteresovana strana ili sama Komisija obavestiće o tome države ugovornice Ženevskih sporazuma. Ako Međunarodna komisija ne donese odluku jednoglasno, a u pitanju je slučaj predviđen u članu 42, ona će dostaviti državama učesnicama Ženevske konferencije izveštaj u kome će izneti stav većine i manjine.

Finalna deklaracija Ženevske konferencije od 21. jula 1954. utvrđuje nezavisnost i suverenosti Kambodže, Laosa i Vijetnama, a države ugovornice se obavezuju da će poštovati teritorijalni integritet novostvorenih država i da se neće mešati u njihove unutrašnje stvari. Ova deklaracija takođe utvrđuje da će se održati opšti izbori radi ostvarenja jedinstva zemlje i obezbeđenja vijetnamskom narodu da koristi svoja osnovna prava. U istoj deklaraciji se utvrđuje da će se izbori održati najkasnije do 20. jula 1956. god. i da će glasanje biti tajno, pod kontrolom Međunarodne komisije, sastavljene od tri člana (Kanada, Indija, Poljska), te da je neophodno pretihodno obezbediti potrebne uslove za slobodno izražavanje narodne volje. Predstavnički organi dva Vijetnama treba da otpočnu sa konsultacijama o načinu i vremenu održavanja izbora počev od 20. jula 1955. godine.

Ženevski sporazumi nadalje, daju pomilovanje odnosno aboliciju svima pripadnicima oslobodilačkog rata protiv Francuza i njihovih marioneta i podvlači da pripadnici pokreta otpora ne mogu biti pozivani na odgovornost zbog učešća u oslobodilačkom ratu protiv Francuza. Kao što se iz ovoga vidi Ženevski sporazumi od 1954. ustanovljavaju specijalan međunarodnopravni režim (režim neutralizacije) u oba dela Vijetnama. Njegove osnovne karakteristike su: zabrana dovođenja stranih trupa na vijetnamsku terito-

riju, unošenje vojnog materijala, municije i oružja, zabrana stvaranja novih vojnih baza i pristupanje vojnim savezima. Sporazum je trebalo da bude izvršen uz garanciju sila potpisnica.

No, odredbe Ženevskih sporazuma iz 1954. nisu nikada realizovane. Vlada Južnog Vijetnama onemogućila je sprovođenje jedinstvenih izbora predviđenih ovim sporazumima. U delu zemlje pod njenom vlašću zavodi teror i diktaturu. Suprotno ovim sporazumima otpočinje proganjanje svih pripadnika pokreta otpora i njihovih porodica, pa čak i svih onih za koje se samo pretpostavljalo da su bili simpatizeri toga pokreta. Ona raspisuje novčane nagrade (od 5.000 pjastera) za svakog ubijenog pripadnika pokreta otpora. Dolazi do masovnog ubijanja učesnika oslobodilačkog rata protiv Francuza, kao i pripadnika nekih nacionalnih manjina i plemena, naročito u centralnom i severnom delu Južnog Vijetnama. Prema nekim podacima u periodu od 1954. do 1959. ubijeno je oko 400.000 ljudi.

U takvim uslovima političke stranke Južnog Vijetnama nisu bile u mogućnosti da normalnim ustavnim putem ostvare promenu režima, bez obzira na stav stanovništva. Prvog avgusta 1954. u Južnom Vijetnamu dolazi do formiranja Komiteta za odbranu mira i Ženevskih sporazuma kao odgovor na teror i nasilje. Od 1954. do 1959. godine taj Komitet se zalaže za političke oblike borbe (demonstracije, protesti i sl.), bez primene nasilja. To je imalo izvanredan politički uticaj na mase i pomoglo da se u očima naroda razoblični marionetski karakter sajgonskog režima. Ali, politički oblici borbe nisu bili u stanju da obore diktatorski i autokratski sajgonski režim. U svojoj borbi za opstanak, progonjeno stanovništvo Južnog Vijetnama laća se oružja. Dolazi do oružane pobune protiv vlade i do izbijanja oslobodilačkog rata, odnosno do unutrašnjeg oružanog sukoba. To ima za posledicu uplitanje SAD u taj sukob i vojnu intervenciju u korist postojeće vlade u Sajgonu. Vazduhoplovne i pomorske snage SAD već 7. februara 1965. otpočinju sistematsko bombardovanje teritorije Severnog Vijetnama.

Ove događaje svaka strana objašnjava na svoj način i daje svoju verziju i argumentaciju zašto odredbe Ženevskih sporazuma nisu primenjene. Iznećemo pravne argumentacije jedne i druge strane.

Prva argumentacija vlade SAD je sledeća: „Južni Vijetnam je bio izložen oružanom napadu od strane komunističkog Severnog Vijetnama putem infiltracije oružanog ljudstva, vojnog materijala i redovnih borbenih jedinica. Međunarodno pravo priznaje pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada. Na traženje Južnog Vijetnama SAD učestvuju u takvoj kolektivnoj odbrani Južnog Vijetnama. Ta akcija je u skladu sa međunarodnim pravom i Poveljom Ujedinjenih nacija. SAD imaju međunarodne obaveze da pomažu Južnom Vijetnamu u njegovoj odbrani protiv komunističke agresije sa Severa. SAD su u tom smislu dale izjavu po završetku Ženevske konferencije iz 1954. Kasnije, iste godine,

SAD su preuzele međunarodnu obavezu u SEATO—paktu da će braniti Južni Vijetnam protiv oružane komunističke agresije.

Ženevski sporazum iz 1954. propisao je obustavu vatre, podelu Vijetnama na dva dela i zabranu da se bilo koji deo koristi za obnovu neprijateljstava ili otpočinjanja agresivne politike. Severni Vijetnam je prekršio odredbe Ženevskih sporazuma i sistematski nastojao da putem sile ostvari kontrolu nad Južnim Vijetnamom. S toga je bilo potpuno opravdano što su SAD, krajem 1961. god. pristupile upućivanju vojnog materijala i ljudstva u Južni Vijetnam da bi mu pomogle u odbrani. Južni Vijetnam je imao pravo da odbije izvršenje odredaba Ženevskih sporazuma koje se odnose na uspostavljanje jedinstva putem slobodnih izbora u oba dela Vijetnama, s obzirom na to što je komunistički režim Severnog Vijetnama stvorio takve uslove na Severu koji su potpuno onemogućili slobodne izbore.

Predsednik SAD ovlašćen je da angažuje oružane snage SAD u kolektivnoj odbrani Južnog Vijetnama. Ovo ovlašćenje proizilazi iz ustavnih ovlašćenja Predsednika. Međutim, to ovlašćenje nije potrebno izvoditi isključivo iz Ustava s obzirom na to što SEATO-pakt (preporučen i odobren od strane Senata pa prema tome sastavni deo pravnog poretka SAD) utvrđuje obavezu SAD da brane Južni Vijetnam protiv oružanog napada, i što je Kongres u zajedničkoj rezoluciji (od 10. avgusta 1964) odobrio i podržao akciju Predsednika. Akcije SAD u Vijetnamu, preduzete od Predsednika i odobrene od Kongresa, ne zahtevaju objavu rata, kao što to pokazuju mnogi primeri o upotrebi oružanih snaga SAD van zemlje i bez objave rata od strane Kongresa¹.

Teza Fronta nacionalnog oslobođenja Južnog Vijetnama. Osnovna, činjenična, politička i pravna argumentacija Fronta nacionalnog oslobođenja Južnog Vijetnama je sledeća: po zaključenju Ženevskih sporazuma jula 1954. u Južnom Vijetnamu dolazi na vlast Ngo Din Diem i uvodi diktatorski režim. Ovaj režim uskoro gubi svaku narodnu podršku. Protiv njega se stvara široka opozicija. Demokratske i progresivne snage, uvidevši da u tako stvorenim političkim uslovima u Južnom Vijetnamu ne postoji mogućnost bilo kakve legalne političke akcije, oformljuju 20. decembra 1966. godine Front nacionalnog oslobođenja Južnog Vijetnama. Na taj način one politički ujedinjuju borbu narodnih masa protiv despotskog režima. Već 1. novembra 1963. svrgnut je diktator Ngo Din Diem, ali to ne dovodi do izmene politike u zemlji. Od novembra 1963. do novembra 1966. ređa se u Južnom Vijetnamu sedam vlada, uglavnom proizašlih iz vojnih udara. Sve te vlade nemaju nikakve podrške u narodu i opstaju samo uz oružanu pomoć SAD. Sadašnja vlada Južnog Vijetnama predstavlja marionetsku vladu koja u pot-

¹ Zaključak iz pravnog memoranduma *O zakonitosti učešća SAD u odbrani Južnog Vijetnama* sastavljenog od L.C. Meeker-a, pravnog savetnika State Department-a koji je podnet Senatskom odboru za inostrane poslove SAD 8.III 1966. *American Journal of International Law*, br. 3/1966.

punosti zavisi od oružane podrške vlade SAD i koja se bez nje ne bi mogla održati. Uprkos te podrške, sajgonska vlada ne kontroliše veći deo teritorije i stanovništva Južnog Vijetnama. Borba naroda Južnog Vijetnama protiv sajgonske vlade jeste unutrašnja stvar Vijetnama. Uplitanje SAD u taj oružani sukob predstavlja mešanje u unutrašnje stvari Vijetnama i suprotno je međunarodnom pravu. Oružana borba protiv sajgonskog režima bila je narodu Južnog Vijetnama nametnuta, jer nije bilo drugog načina da obezbedi ne samo svoja politička prava već i golu egzistenciju.

Karakter oružane borbe u Južnom Vijetnamu. Ako se spomenute suprotne teze podvrgnu analizi, polazeći od neospornih činjenica i međunarodnog prava, onda pravno (a i politički) moramo samostalno analizirati dve situacije:

- oružanu borbu u Južnom Vijetnamu i njen karakter;
- sistematska bombardovanja Severnog Vijetnama od strane oružanih snaga SAD i njihov karakter.

Oružana borba u Južnom Vijetnamu, posmatrana politički, ima sve karakteristike nacionalnooslobodilačkog rata, a posmatrano pravno² — karakteristike oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter, već sve odlike unutrašnjeg sukoba. Svrha ustanka je da se putem sile sruši ustavni poredak, ustanovljena forma vladavine, politički režim i društvena struktura države. Opšte je poznato i utvrđeno da Južnim Vijetnamom vlada autokratski režim, da političke stranke normalnim ustavnim putem nisu u mogućnosti da ostvare promenu režima i da dosadašnji režimi u Južnom Vijetnamu nemaju podršku većeg dela stanovništva.³ Ocene se jedino razilaze u tome koliki se deo stanovništva otvoreno suprotstavlja sajgonskom režimu (da li pretežni deo, njegov veći deo ili znatan deo). Da nije tako oružane snage Južnog Vijetnama i SAD ugušile bi bez poteškoća ustanak. Sajgonska vlada raspolaže armijom od preko pola miliona pripadnika, dobro naoružanih i opremljenih najsavremenijim sredstvima. SAD su krajem 1966. godine tamo imale 380.000 svojih vojnika, odnosno preko 400.000 ako se uzmu u obzir efektivni VII flote i snage onih zemalja koje su tamo uputile svoje oružane snage. Uprkos toga sajgonski režim ne može da uspostavi kontrolu nad znatnim delom teritorije Južnog Vijetnama.

Za SAD vijetnamski rat nije lokalna i spontana pobuna protiv postojećeg režima, već oružani napad iz Severnog Vijetnama. Takav američki stav formulisan je u stvari tek 1966. godine⁴, od-

² Pravno: oružani sukob može biti ili oružani sukob međunarodnog karaktera (rat) u kojem se primenjuju sva pravila međunarodnog ratnog prava, ili oružani sukob koji nema međunarodni karakter, već je unutrašnji oružani sukob (građanski rat).

³ *Documents relating to British Involvement in the Ingo-China conflict 1945—1965. cmd 2834*, od decembra 1965. (*Britanska plava knjiga o Vijetnamu*, str. 32. i sl.).

⁴ Pravni memorandum *O zakonitosti učešća SAD u odbrani Južnog Vijetnama* od 6.III 1966, *American Journal of International Law*, br. 3/66.

nosno nakon 7. februara 1965. kada je otpočelo bombardovanje Severnog Vijetnama. Zvanični američki dokumenti pre tog datuma oružani sukob u Južnom Vijetnamu tretiraju kao „pobunu ohrabrenu i pomognutu izvana“.⁵

Činjenica da borci oslobodilačkog rata dobijaju pomoć spolja ne menja karakter jednog oružanog sukoba i ne pretvara ga iz unutrašnjeg u oružani sukob međunarodnog karaktera.⁶ Ustanicima rukovodi, od decembra 1960. god. Front nacionalnog oslobođenja i to politički i vojnički. Taj Front predstavlja samostalno telo, sastavljeno od Južnovijetnamaca, koji žele da ostvare određene političke i društvene ciljeve u Južnom Vijetnamu. Njegov cilj nije pripajanje Severnom Vijetnamu. Severni Vijetnam i sam priznaje samostalnost i nezavisnost Fronta nacionalnog oslobođenja i u svojim javnim izjavama polazi od činjenice postojanja dve vijetnamske države: Severne i Južne. Severni Vijetnam nije formulisao, ni proglasio kao svoj politički cilj, aneksiju Južnog Vijetnama. Sve to ukazuje na to da je karakter oružanog sukoba u Južnom Vijetnamu nedvosmislen. Radi se o ustanku protiv postojeće diktature i nasilja. Ustanak je dobio organizovan karakter, organski je samostalan, ima svoje vojno i političko rukovodstvo, a borci Fronta nacionalnog oslobođenja kontrolišu znatan deo teritorije i raspolažu organizovanim vojnim jedinicama i uživaju široku podršku stanovništva. U kojoj meri oni primaju pomoć spolja, sa stanovišta pravnog karaktera oružanog sukoba u Južnom Vijetnamu je irelevantno. U svakom slučaju ta pomoć u ljudstvu i materijalu je daleko manja nego što je pomoć koju SAD pruža južnovijetnamskom režimu.

Sa stanovišta Ženevskih sporazuma iz 1954. svako mešanje u unutrašnje stvari Južnog Vijetnama, svako pružanje vojne pomoći postojećoj vladi ili ustanicima je nedozvoljeno. Međunarodna komisija za kontrolu u Vijetnamu, odnosno njen Pravni komitet, zauzeo je u vezi s tim jasan i nedvosmislen stav u svom izveštaju od 2. juna 1962. godine. U njemu se konstatuje da je utvrđeno da je iz severnog dela Vijetnama u južni upućeno oružano ljudstvo, oružje, municija i druga oprema radi napada na oružane snage i režim u južnom delu. Ovi akti po mišljenju Komisije predstavljaju povredu Sporazuma o prestanku neprijateljstava u Vijetnamu. Međutim, s druge strane, Komisija konstatuje, na osnovu vlastitih zapažanja i zvaničnih izjava datih od predstavnika SAD i Južnog Vijetnama, da je vlada Južnog Vijetnama takođe prekršila odredbe Ženevskih sporazuma primajući obilnu vojnu pomoć od strane SAD. Komisija, takođe, konstatuje da, bez obzira što nije zaključen formalno vojni savez između SAD i Južnog Vijetnama, takav savez u praksi postoji, s obzirom na prisustvo velikog broja pripadnika oružanih snaga SAD u Vijetnamu i njihovo angažovanje, što predstavlja povredu člana 19. Ženevskih sporazuma.

⁵ Izjava vlade SAD o Južnom Vijetnamu od 2. X 1963. A.D. od 12.X 1963. br. 9445.

⁶ R. Pinto: *Le principe de non intervention*, 52 *Conference de l'Association de Droit International*, 1966.

Vlade Severnog i Južnog Vijetnama se međusobno optužuju da je suprotna strana prva počela da krši odredbe Ženevske konferencije. Južni Vijetnam i SAD tvrde da je Severni Vijetnam podstaknuo oružani ustanak u Južnom Vijetnamu i materijalno ga omogućio. Severni Vijetnam tvrdi da je ustanak u Južnom Vijetnamu bio spontan, izazvan autokratskim režimom Ngo Din Diema i kasnijim diktaturama koje se održavaju na vlasti samo američkom vojnom pomoći i intervencijom. Danas je općenito prihvaćeno da je diktatorski i autokratski južnovijetnamski režim ne samo prvi počeo da krši odredbe sporazuma zaključenih na Ženevskoj konferenciji već je svojom politikom terora naterao znatan deo stanovništva Južnog Vijetnama da se lati oružja i otpočne oružanu borbu kao jedine alternative za obezbeđenje svog golog opstanka. Isto tako je očito i bez posebne dokumentacije, koja strana u oružanom sukobu je u većoj meri pomoć primala. Van svake je sumnje da su obim i veličina pomoći koje su SAD davale južnovijetnamskoj vladi bile neuporedivo veće od one pomoći koju su južnovijetnamski ustanici eventualno dobijali ili mogli dobiti sa Severa.⁷ Isto tako je opšte poznato da oslobodilački rat nije prosta taktika koja se može mehanički primeniti u bilo kojoj zemlji na osnovu odluke donete u generalštabu neke druge zemlje. Oslobodilački rat zavisi od opštih uslova koji vladaju u zemlji gde se takav rat vodi. Ratovi za nacionalno oslobođenje se ne uvoze izvana, iako se otuda mogu pomagati. Mogućnost njihovog izbijanja, uspeha ili neuspeha zavisi prvenstveno od opštih, političkih i društveno-ekonomskih uslova u određenoj zemlji. Iluzija je verovati da se takvi ratovi, odnosno takvi ustanici, mogu pokrenuti spolja. Osnovni uslovi za izbijanje oružanog ustanka morali su postojati, i postojali su, u Južnom Vijetnamu. Da nije tako, ne bi se taj ustanak mogao održavati niz godina, suprotstavljati se jednom milionu južnovijetnamskih i američkih vojnika, ne bi mogao napredovati i širiti se. Pomoć u ljudstvu i materijalu iz Severnog Vijetnama ne samo da nije mogla biti odlučujuća već nije mogla ni da bitno utiče na opšte pretpostavke i mogućnosti izbijanja i vođenja ustanka.

Iz svega ovoga može se izvući zaključak, ako se stvar posmatra isključivo sa pravnog aspekta, da je oružana borba u Južnom Vijetnamu unutrašnji sukob i da se na nju imaju primenjivati odredbe međunarodnog prava koje takav sukob regulišu. Kao drugi zaključak proizilazi da je, s obzirom na Ženevske sporazume iz 1954, mešanje sa strane u taj oružani sukob (od strane SAD i Severnog Vijetnama) suprotno međunarodnom pravu. To znači da bi saglasno međunarodnom pravu, ovo moralo da prestane i da bi oni koji postupaju suprotno međunarodnom pravu morali bez odlaganja da pristupe povlačenju svojih jedinica iz Južnog Vijetnama, obu-

⁷ *Tajms* od 27. IX 1961. godine piše: „Nema indikacija da su gerilci primali oružje iz komunističkih izvora”, te navodi da je Vijetkong naoružan oružjem pravljenim u zemlji od raznih gvozdrenih cevi, francuskim mašin-kama, bombama zaostalih iz indokineskog rata i američkim oružjem otetim od južnovijetnamske vojske.

stave svaku vojnu pomoć i prepuste južnovijetnamskom narodu da sam rešava svoje probleme i sam izabere onakvu formu vladavine kakvu hoće. Ako to nije u mogućnosti da učini ustavnim putem, ovlašćen je da to učini neustavnim putem. Pravo naroda na samoopredeljenje i na izbor društvenopolitičkog režima koji odgovara njegovim interesima, ovlašćuje svaki narod da i neustavnim putem, putem sile, ako ne može mirnim putem, izbori svoju samostalnost i formu državnog i društvenog uređenja. Obaveza povlačenja jedinica i obustavljanja vojne pomoći stranama angažovanim u unutrašnjem sukobu odnosi se u prvom redu na SAD, jer je njihovo učešće u oružanom sukobu u Južnom Vijetnamu takvih razmera da prerasta u novi kvalitet, da to od pružanja pomoći prerasta u vojnu okupaciju određene teritorije.

Bombardovanje Severnog Vijetnama. Prva bombardovanja Severnog Vijetnama izvršena su još avgusta 1964, ali s pozivom na pravo represalija, iako znamo da su „represalije nespojive sa ciljevima i principima Ujedinjenih nacija“⁸. No, ta akcija, iako je predstavljala povredu prava Ujedinjenih nacija, sama po sebi još nije bila agresija. Tek 7. februara 1965. godine počinje nova faza u oružanom sukobu u Vijetnamu, nova u vojno-političkom i pravnom smislu. Tada SAD otpočinju sistematsko bombardovanje teritorije Severnog Vijetnama sa kopna i mora. Ovakvo postupanje SAD, po svim pravilima međunarodnog prava, jeste akt agresije, jer ne postoje međunarodno-pravno priznati razlozi koji bi takav akt opravdali. Po argumentaciji SAD takvi razlozi postoje. Po američkoj tezi „pobuna ohrabrena i potpomognuta spolja“ prerasla je u „oružani napad“ u smislu Povelje Ujedinjenih nacija. Po njima je Severovijetnamska Republika izvršila oružani napad na Južnovijetnamsku Republiku, što ovu i njene saveznike ovlašćuje da u smislu člana 51. Povelje UN pribegne merama individualne ili kolektivne samoodbrane. Po SAD ovaj oružani napad poprimio je formu „izvana potpomognutih subverzija, potajnog snabdevanja oružjem, infiltracijom naoružanog ljudstva, a u najnovije vreme i redovnih jedinica severnovijetnamske armije u Južni Vijetnam... U tim uslovima „oružani napad“ ne može se tako lako utvrditi po danu i času, kao što je to slučaj kod tradicionalnog ratovanja. Može postojati pitanje o tačnom datumu od kada je severnovijetnamska agresija prerasla u „oružani napad“, ali ne može biti sumnje da se to dogodilo pre februara 1965.“⁹. Međutim, fakat je da SAD tek 1966. pravno kvalifikuju navodnu pomoć Severnog Vijetnama južnovijetnamskim ustanicama kao „oružani napad“. U dokumentima vlade SAD pre 7. februara 1965. nigde se ne upotrebljava termin „oružani napad“ već se govori samo o „pružanju vojne pomoći“ Severnog Vijetnama ustanicama Južnog Vijetnama. Tako, na primer, spe-

⁸ Rezolucija Saveta bezbednosti od 9. IV 1964.

⁹ Iz pravnog memoranduma *O zakonitosti učešća SAD u odbrani Južnog Vijetnama*, sastavljenog od L.G. Meeker-a od 6. III 1966, V. *American Journal of International Law*, br. 3/1966.

cijalni izveštaj State Department-a dostavljen Savetu bezbednosti 27. januara 1960.¹⁰ god. govori samo o infiltraciji ljudstva sa Severa i o snabdevanju ustanika oružjem i municijom. Taj izveštaj, iako je objavljen svega 11 dana pre otpočinjanja sistematskog bombardovanja Severnog Vijetnama, ne pominje ni jednom rečju da su se neke jedinice redovnih oružanih snaga Severnog Vijetnama infiltrirale u Južni Vijetnam. Prema tome, na teritoriji Južnog Vijetnama tada nije bilo redovnih jedinica severnovijetnamskih oružanih snaga. Istina, u memorandumu od 6. marta 1966. navodi se da su u 1966. godini na teritoriji Južnog Vijetnama operisale uz ustaničke i redovne jedinice severnovijetnamske armije. Po pomenutom memorandumu, tada je na teritoriji Južnog Vijetnama bilo 9 pukova regularne severnovijetnamske armije. Ne upuštajući se u istinitost ove poslednje tvrdnje, za pravnu kvalifikaciju tih pitanja nije bitno da li danas ima jedinica redovnih oružanih snaga Severnog Vijetnama na teritoriji Južnog Vijetnama, već da li je tih jedinica bilo na dan 7. februara 1966. Ako ih je bilo, onda je američka teza o „oružanom napadu“ sa Severa pravno tačna. Ako ih nije bilo, eventualna oružana pomoć ustanicima u Južnom Vijetnamu od strane Severnog Vijetnama ni u kom slučaju ne može biti okvalifikovana kao „oružani napad“. Ako nema oružanog napada, ne postoji ni pravo SAD i južnovijetnamske vlade na individualnu i kolektivnu samoodbranu. A ako toga prava nema, onda se američko bombardovanje može okvalifikovati jedino kao agresija.

Kad bi američka teza — da vojna pomoć od strane Severnog Vijetnama ustanicima u Južnom Vijetnamu predstavlja oružani napad protiv Južnog Vijetnama čak i bila tačna i kad bi pružanje takve pomoći davalo pravo vladi SAD da sistematski bombarduje severnovijetnamske teritorije, onda bi se istom logikom mogla braniti teza da i vojna pomoć SAD južnovijetnamskoj vladi predstavlja oružani napad protiv slobodne teritorije u rukama južnovijetnamskih ustanika i da oni, ili njihovi saveznici, bez obzira koji, imaju pravo da preduzmu bombardovanje teritorije pod kontrolom južnovijetnamske vlade ili teritorije SAD kao saveznika južnovijetnamske vlade.¹¹ Naravno takva teorija je pravno apsurdna i dovela bi do novog svetskog sukoba, ali ona počiva na istim „logičnim“ pravnim pretpostavkama na kojima počiva i teza o američkom pravu na bombardovanje Severnog Vijetnama s pozivom na navodni oružani napad od strane Severnog Vijetnama i s pozivom na pravo kolektivne ili individualne samoodbrane.

Kao zaključak se nameće: na dan 7. februara 1965. god., odnosno na dan kada je otpočelo sistematsko bombardovanje severnovijetnamske teritorije od strane SAD, nije postojao oružani napad, u smislu međunarodnog prava, protiv južnovijetnamske teritoriji. U to vreme može se eventualno govoriti samo o pružanju vojne pomoći od strane Severnog Vijetnama ustanicima u Južnom Vijet-

¹⁰ Vidi: S/6206.

¹¹ R. Pinto: *Le principe de non intervention*, 52 *Conference de l'Association de Droit International*, 1966.

namu, koji s obzirom na svoju snagu, broj, teritoriju koju kontrolišu, vojnu i političku organizaciju kojom raspolažu, podršku naroda koju uživaju, itd. — predstavljaju samostalan vojni i politički faktor. Vojna i druga eventualna pomoć Severnog Vijetnama u to vreme južnovijetnamskim ustanicima nije bila niti je mogla da bude, odlučujući vojni i politički faktor u južnovijetnamskom ustanku. U to vreme, tj. na dan 7. februara 1965. nije bilo nikakvih jedinica redovnih oružanih snaga Severnog Vijetnama u Južnom Vijetnamu, niti su tako nešto tvrdili vlada SAD, vlada Južnog Vijetnama, Međunarodna komisija za Vijetnam ili bilo ko drugi. Otpočinjanje sistematskih bombardovanja Severnog Vijetnama od strane SAD, bez obzira da li se Severni Vijetnam smatra delom jedinstvene države ili samostalnom državom, predstavlja akt agresije i zabranjen je po međunarodnom pravu (član 2. paragraf 4. i član 52. Povelje Ujedinjenih nacija). Po Nirnberškim principima, usvojenim od strane Generalne skupštine UN, koji danas predstavljaju najteži zločin protiv međunarodne zajednice, zločin protiv mira. Drugim rečima, sadašnje bombardovanje severnovijetnamske teritoriji od strane SAD predstavlja zločin protiv mira.

Polazeći od iznetih neospornih činjenica i važećeg međunarodnog prava, da bi se stvorili prethodni uslovi za rešenje unutrašnjeg oružanog sukoba u Južnom Vijetnamu političkim sredstvima (mirnim putem), neophodno je da SAD prestanu sa aktima agresije, što znači da obustave bombardovanje Severnog Vijetnama. Nakon toga, u smislu međunarodnog prava i Ženevskih sporazuma, treba da dođe do angažovanja SAD i Severnog Vijetnama u unutrašnjem oružanom sukobu u Južnom Vijetnamu odnosno do obustavljanja vojne pomoći, kako vladi Južnog Vijetnama tako i ustanicima. Nakon toga postoji mogućnost da vlada u Sajgonu i predstavnici Fronta nacionalnog oslobođenja sami nađu rešenje koje bi dovelo do obustave unutrašnjeg oružanog sukoba. Ako se političko rešenje ne bi moglo naći, unutrašnji sukob bi se nastavio do pobede jedne ili druge strane. S obzirom na sadašnje raspoloženje narodnih masa, van svake je sumnje ko bi bio pobednik.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija U Tant dao je, u stvari, 20. juna 1966. na konferenciji za štampu sličan predlog: „Kao što vam je svima poznato, predložio sam tri koraka koji bi trebalo da dovedu do situacije pogodne za pregovore i diskusije. Prvo, prestanak bombardovanja Severnog Vijetnama; drugo, smanjivanje svih vojnih aktivnosti u Južnom Vijetnamu, što jedino može dovesti do obustave vatre i, treće — volja svih strana da pristupe pregovorima sa onima koji se u stvari bore“.¹²

Odgovornost SAD za agresiju protiv Severnog Vijetnama, involvira i pitanje njihove odgovornosti za:

— vršenje zločina protiv ratnih zarobljenika (grubo i surovo postupanje sa ratnim zarobljenicima);

¹² Vidi: Press Release (SG/SM)524.

— vršenje zločina protiv čovečanstva (bombardovanje civilnog stanovništva, zaštićenih objekata, itd. u Severnom Vijetnamu);

— upotreba sredstava ratovanja zabranjenih međunarodnim pravom (upotreba otrovnih i drugih sličnih gasova, sličnih tečnosti i materija).

Ova poslednja pitanja zahtevaju utvrđivanje određenih činjenica. Te činjenice, u krajnjoj liniji, može ustanoviti samo sud ili neka međunarodna anketna komisija. Iz toga razloga ova pitanja izlaze iz okvira postavljene teme.

Pukovnik

Dr Vuko GOZZE-GUČETIĆ